

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดของวิธีการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย เหตุผลในการเลือกพื้นที่เพื่อทำการวิจัย สถานสภาพและบทบาทของผู้วิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการรายงานผลการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมจักสานตำบลจากมุงหลังคา กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการศึกษาซึ่งให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิธีการวิจัยใช้การศึกษาจากเอกสาร การสังเกต ควบคู่กับการสัมภาษณ์

การเลือกพื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ

1. เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตปริมณฑลที่มีป่าจากอยู่เป็น จำนวน 30 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ประชาชนมีอาชีพในการทำด้ายจากมุงหลังคา ซึ่งได้มีการสืบทอดมาเป็นเวลากว่า 100 ปี
2. เป็นหมู่บ้านที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยมาก่อนบ้างพอสมควร ซึ่งผู้วิจัยสามารถเข้าไปเก็บข้อมูลได้โดยสะดวกรวดเร็ว
3. หมู่บ้านนี้ยังไม่เคยมีใครวิจัยในเรื่องดังกล่าวมาก่อน

สถานภาพและบทบาทของผู้วิจัย

ในการเข้าไปในชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้รับการแนะนำจากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ 2 บ้านวัดบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ คือ นายบุญธรรม อ่อนจินดา

ผู้วิจัยได้เสนอสถานภาพและบทบาทต่อชุมชนในฐานะเป็นนักศึกษาจากสถาบันราชภัฏธนบุรี ที่เข้าไปศึกษาในเรื่องพัฒนาการของภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการจัดการป่าจาก และการใช้ประโยชน์จากป่าจากของชุมชน ศึกษาการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมจักสานมุงหลังคามาใช้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมจักสานมุงหลังคามาใช้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยในระยะแรกเริ่ม ผู้วิจัยไปเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเพื่อเขียนโครงการวิทยานิพนธ์ ได้ประสานงานผ่านปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางโปรงแนะนำการเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน เมื่อนำเสนอโครงการวิทยานิพนธ์ และได้รับการอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงไปขออนุญาตลงปฏิบัติงานเก็บข้อมูลในพื้นที่

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาจากเอกสาร

การศึกษาจากเอกสารจะใช้กับการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลของชุมชน หมู่ 2 บ้านวัดบางโปรง ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ในเรื่องของลักษณะทางภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจสังคม ประชากร ประวัติศาสตร์ และผลงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

2. การสังเกต

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสังเกต 2 แบบ คือ

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำลังทำอยู่ เช่น วิธีการจัดการป่าจาก การผลิตตับจากมุงหลังคา

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – participant Observation) คือใช้การสังเกตไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว และแบบให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว เพื่อสังเกตพฤติกรรมตามจุดประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และพฤติกรรมประจำวันในการประกอบอาชีพ

การสังเกตทั้งสองแบบ ผู้วิจัยได้กำหนดเค้าโครงไว้ล่วงหน้า (Structured Observation) การจัดทำเค้าโครงล่วงหน้า จัดทำโดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้รู้ และการสำรวจเบื้องต้น นอกจากนั้น เพื่อความถูกต้องของข้อมูล จะใช้การสังเกตทั้งสองแบบซ้ำ ๆ

3. การสัมภาษณ์

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสังเกต ประกอบกับการสัมภาษณ์ และจดบันทึกผลการสัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์แนวลึก (In – depth Interview) กับผู้ที่ประกอบอาชีพเย็บจาก ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่วิจัย และการปรึกษาจากผู้รู้ เนื้อหาในการสัมภาษณ์แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 พัฒนาการของภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการจัดการป่าจาก และการใช้ประโยชน์จากป่าจากของชุมชน

ตอนที่ 3 การนำภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมจักสานดับจากมาใช้ในการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมจักสานดับจากมาใช้ในการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

สำหรับบุคคลที่ผู้วิจัยถือว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และใช้วิธีการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ดังนี้

1. ประชาชนที่มีอาชีพทำดับจาก จำนวน 16 คน ได้แก่

1.1 นางเลียม แจ่มจรัส อายุ 74 ปี อยู่บ้านเลขที่ 351 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.2 นางสาวอังค์ นิลบัวคลี อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 131 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.3 นางบุญนาค อ่อนจินดา อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 447 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.4 นางนงเยาว์ แผ่จิตกุศล อายุ 61 ปี อยู่บ้านเลขที่ 106/1 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.5 นางบุปผา อ่อนจินดา อายุ 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 261 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.6 นางศรีนวล นิลบัวคลี อายุ 57 ปี อยู่บ้านเลขที่ 152 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.7 นายสงบ นิลบัวคลี อายุ 63 ปี อยู่บ้านเลขที่ 152 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.8 นางมาลี เจริญทรัพย์ อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 407 หมู่ 2 ตำบล
บางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.9 นางลาก ศรีเขียว อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 36 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.10 นางสาว ศิลาบำเพ็ญ อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 86 หมู่ 2 ตำบล
บางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.11 นางลำเจียก ศิลาบำเพ็ญ อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 75 หมู่ 2 ตำบล
บางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

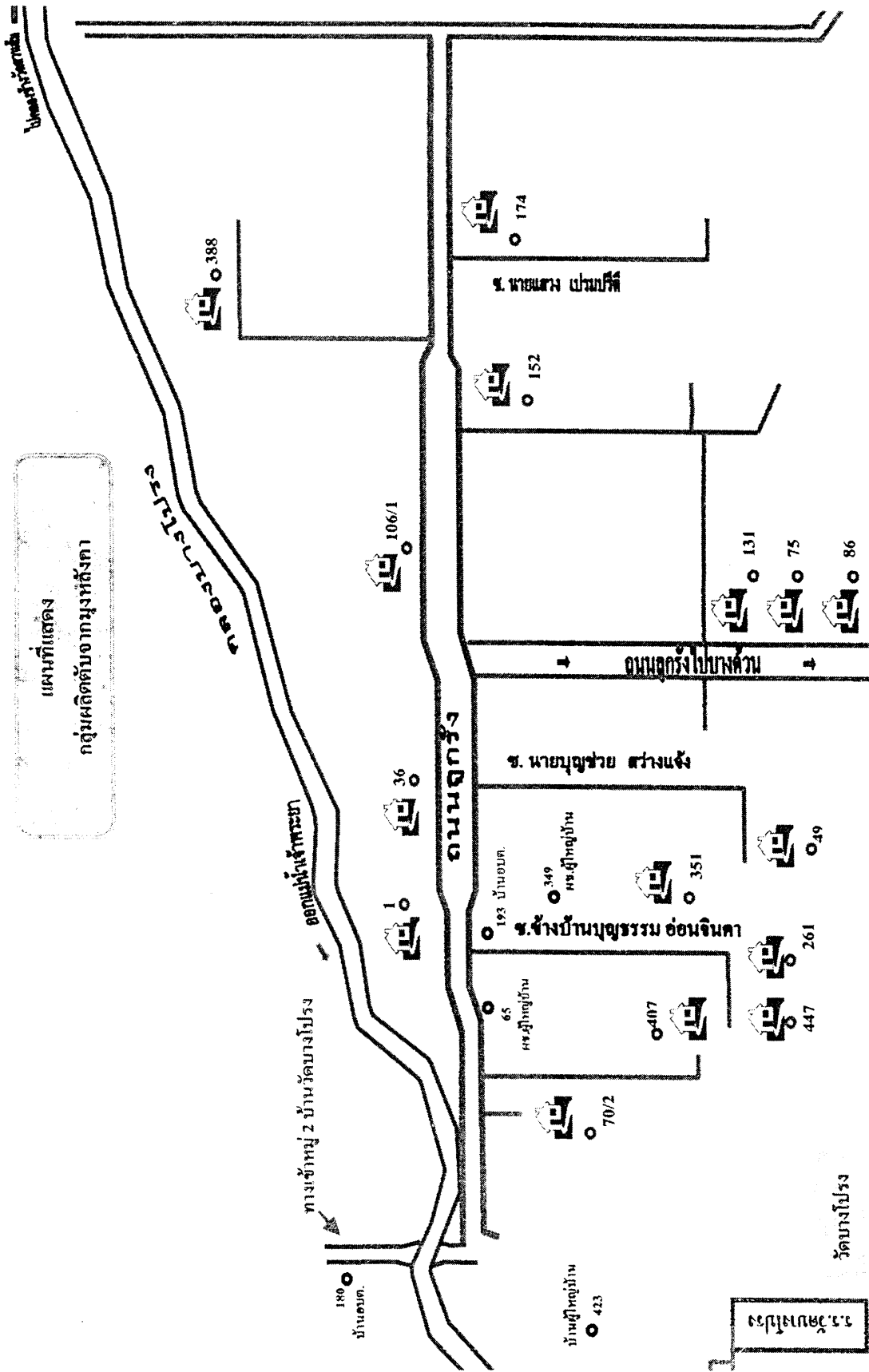
1.12 นางเล็ก สว่างแจ้ง อายุ 56 ปี อยู่บ้านเลขที่ 49 หมู่ 2 ตำบล
บางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.13 นางบุญช่วย ทองชู อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 49 หมู่ 2 ตำบล
บางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.14 นางบุญมา ศรีเขียว อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 70/2 หมู่ 2 ตำบล
บางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.15 นางลำจวน สุ่นจันทร์ อายุ 61 ปี อยู่บ้านเลขที่ 386 หมู่ 2 ตำบล
บางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

1.16 นางสุพิน สะอึ้ง อายุ 61 ปี อยู่บ้านเลขที่ 174 หมู่ 2 ตำบล
บางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

แผนที่แสดง
กลุ่มผลิตตัดจากทุ่งหงส์ตา

แผนที่ที่ 2 กลุ่มผลิตตัดจาก

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบางโปรง

2. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ คือ

2.1 ผู้นำหมู่บ้าน คือ

2.1.1 ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน ได้แก่ นายยิ่ง ใจใส อายุ 59 ปี อยู่บ้านเลขที่ 423 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

2.1.2 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน ได้แก่

1) นายประเทือง อ่อนจินดา อายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 349 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

2) นายวิมล แสงนาค อายุ 35 ปี อยู่บ้านเลขที่ 65 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

2.1.3 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหมู่ 2 บ้านวัดบางโปรง จำนวน 2 คน ได้แก่

1) นายบุญธรรม อ่อนจินดา อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 193 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

2) นายสวัสดิ์ ศรีเขียว อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 180 หมู่ 2 ตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

2.2 ผู้แทนจากหน่วยงานทางราชการ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ คือ

2.2.1 ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางโปรง จำนวน 1 คน ได้แก่ พันจ่าโทอุคร บุญช่วยแล้ว อายุ 34 ปี อยู่บ้านเลขที่ 154 หมู่ 5 ตำบลแพรกษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

3. พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อดัตจาก จำนวน 1 คน ได้แก่ นางชนพร สมใจ อายุ 40 ปี อยู่บ้านเลขที่ 127 หมู่ 6 ตำบลบางด้วน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

4. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่สำคัญที่สุดในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ คือ ตัวผู้วิจัยเอง และนอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ใช้เครื่องมืออื่น ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

4.1 สมุดบันทึกการสังเกต และการซักถามประจำวัน

4.2 แฟ้มเก็บข้อมูลเพื่อแยกข้อมูลออกเป็นประเภทต่างๆ เพื่อความเรียบร้อย และการนำข้อมูลมาใช้ได้สะดวกรวดเร็ว

4.3 เทปบันทึกเสียงเพื่อความสะดวกรวดเร็ว และให้สามารถเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมเนื้อหาครบถ้วน โดยเฉพาะข้อมูลสำคัญ ๆ ที่ผู้วิจัยไม่สามารถบันทึกไว้ทั้งหมดได้ทันในขณะสัมภาษณ์ หรือสนทนาซักถาม

4.4 กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ และเห็นสมควรจะบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

ในการใช้เครื่องมือดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้สร้างความไว้วางใจ ทำความเข้าใจ และขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อน

4.5 การจดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) ใช้การบันทึกข้อมูลจากการสังเกต และการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา จัดข้อมูลให้เป็นระบบแล้วนำไปวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และการบันทึกข้อมูลประจำวัน จะทำการวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีผู้เชี่ยวชาญในการช่วยวิเคราะห์ ตรวจสอบความถูกต้องกับเอกสารและหลักฐานก่อนบันทึกรายงาน โดยจัดแยกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นต่าง ๆ พิจารณาข้อมูลที่ได้แต่ละวันว่ามีเพียงพอที่จะตอบคำถามได้หรือไม่ แล้วหาข้อมูลเพิ่มเติมในวันถัดไป

2. การวิเคราะห์ข้อมูลรวม เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation method) คือ จากกลุ่มผู้ประกอบอาชีพเย็บจาก กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และเอกสารต่าง ๆ หรือจากการสัมภาษณ์ซ้ำ ๆ จากบุคคลและสถานที่ที่แตกต่างกัน จนกว่าจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนเป็นภาพรวมที่สามารถตอบคำถามได้เพื่อเขียนรายงานต่อไป

ระยะเวลาที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 1 ปี โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 หลังจากผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานในชุมชน เพื่อนำมาประกอบการเขียนโครงการวิทยานิพนธ์ โดยใช้เวลาประมาณ 4 เดือน คือ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2545 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2546 ซึ่งระยะนี้ผู้วิจัยเข้าไปในชุมชนเป็นครั้งคราวโดยได้รับข้อมูลของชุมชนบางส่วน

ระยะที่ 2 เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2546 รวมทั้งสิ้น 4 เดือน เมื่อได้รับการอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยในโครงการวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่เพื่อทำการเก็บข้อมูล ในระยะนี้ผู้วิจัยได้สร้างความคุ้นเคยสนิทสนมกับบุคคลในชุมชนเพื่อจะได้ข้อมูลที่ดียิ่งขึ้น พร้อมทั้งเริ่มการสังเกต การสัมภาษณ์ พร้อมทั้งทำการบันทึกภาคสนาม (Field note) เป็นประจำทุกวัน ในขณะที่เดียวกันก็ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเขียนรายงานนำเสนอผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์เป็นระยะ

ระยะที่ 3 เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2546 ถึงเดือนกันยายน 2546 รวมเป็นเวลา 4 เดือน เป็นช่วงที่ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลการเขียนรายงาน และเมื่อเกิดปัญหาที่ต้องดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม จึงได้เดินทางเข้าไปเก็บข้อมูลอีกครั้ง จนกว่าข้อมูลจะสามารถตอบปัญหาได้ตรงประเด็น และเขียนรายงานได้สมบูรณ์ที่สุด

การรายงานผลการวิจัย

การเขียนรายงานวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้

- 1 เขียนรายงานเบื้องต้นเพื่อทบทวนข้อมูลที่มีอยู่ และข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะตอบปัญหาการวิจัยได้ครบถ้วน
- 2 เก็บข้อมูลที่จำเป็นเพิ่มเติม และตัดข้อมูลบางประการที่ไม่สำคัญออก
- 3 เขียนรายงานฉบับสมบูรณ์โดยมีเนื้อหา ประกอบด้วย
 - 3.1 บทที่ 1 บทนำ
 - 3.2 บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.3 บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย
 - 3.4 บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 3.5 บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ